



HAUSJÄRVEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

1.8.2019 alkaen

HAUSJÄRVEN KUNTA
SIVISTYSLAUTAKUNTA
12.8.2019

SISÄLLYS

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	3
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	4
Hausjärven näkökulma	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
Hausjärven näkökulma	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	8
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	8
Hausjärven näkökulma	11
2.2. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	11
Hausjärven näkökulma	13
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	13
2.4 Arvoperusta	14
2.5. Oppimiskäsitys	15
2.6. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	16
2.7 Laaja-alainen osaaminen	17
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	19
Hausjärven näkökulma	20
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	20
Hausjärven näkökulma	21
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	21
Hausjärven näkökulma	22
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	22
Hausjärven näkökulma	22
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	23
Hausjärven näkökulma	23
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	24
Hausjärven näkökulma	24
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	25
Hausjärven näkökulma	25
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	26
Hausjärven näkökulma	27
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	28
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	28
Hausjärven näkökulma	29
Monialainen yhteistyö	29
Hausjärven näkökulma	30
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	31
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	31
4.2 Pedagoginen dokumentointi	32
Hausjärven näkökulma	32

4.3 Monipuoliset työtavat	33
Hausjärven näkökulma	33
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	34
Hausjärven näkökulma	35
4.5. Oppimisen alueet	35
Kielten rikas maailma	36
Hausjärven näkökulma	38
Ilmaisun monet muodot	38
Hausjärven näkökulma	39
Minä ja meidän yhteisömme	40
Hausjärven näkökulma	41
Tutkin ja toimin ympäristössäni	42
Hausjärven näkökulma	43
Kasvan, liikun ja kehityn	44
Hausjärven näkökulma	45
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	45
Kaksikielinen varhaiskasvatus	47
Hausjärven näkökulma	48
5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki	49
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet	49
Hausjärven näkökulma	50
5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana	50
Hausjärven näkökulma	51
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	52
Hausjärven näkökulma	53
5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	56
Hausjärven näkökulma	57
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	57
Hausjärven näkökulma	58
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	58
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	58
Hausjärven näkökulma	60

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustilain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpien tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka³.

¹Varhaiskasvatustilain (540/2018)

²Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³Varhaiskasvatustilain 2 §

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁴.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selvittää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan varhaiskasvatuksen järjestäjällä kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁵. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoitettaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisveloite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioidessa ja kehitettäessä.⁶

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
esiopetuksen opetussuunnitelma
perusopetuksen opetussuunnitelma
mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma

⁴Varhaiskasvatustalaki 21 §

⁵Varhaiskasvatustalaki 1 §

⁶Varhaiskasvatustalaki 22 §

lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁷
kotoutumissuunnitelma⁸.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen⁹.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹¹. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa¹² sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita¹³. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

Hausjärven näkökulma

Hausjärven kunnan varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kuntakohtaisena suomenkielellä. Suunnitelma laaditaan siten että varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden teksti on kappaleen alussa ja sitä täydentävä paikallinen näkökulma on kappaleen lopussa.

Varhaiskasvatussuunnitelma on yhtenäinen koko kunnan alueella. Siinä huomioidaan perheiden monimuotoisuus ja varhaiskasvatusta saavien lasten yksilölliset tarpeet. Perheillä on kaikissa tapauksissa oikeus saada tasavertaista varhaiskasvatustalveta. Varhaiskasvatussuunnitelman valmistelu, kehittäminen, arviointi ja palautteen kerääminen on jatkuva prosessi. Varhaiskasvatustyksiköissä otetaan huomioon lasten ja huoltajien osallisuus toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Toiminnan toteutuksen laatua arvioidaan erilaisin kyselyin lapsilta ja huoltajilta.

Varhaiskasvatussuunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran keväällä 2021.

⁷Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

⁸Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

⁹Varhaiskasvatustalveta 20 §

¹⁰Varhaiskasvatustalveta 8 §

¹¹Varhaiskasvatustalveta 24 §

¹²Varhaiskasvatustalveta 65–73§

¹³ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁴. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁵ ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa¹⁶.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.¹⁷

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁸. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 5.4)¹⁹. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁰. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät

¹⁴Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle varhaiskasvatuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, luku 2

¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁷Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 40/2018 vp, s. 99

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁹Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²¹. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²² Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²³. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.

²¹ Varhaiskasvatuslaki 41 §

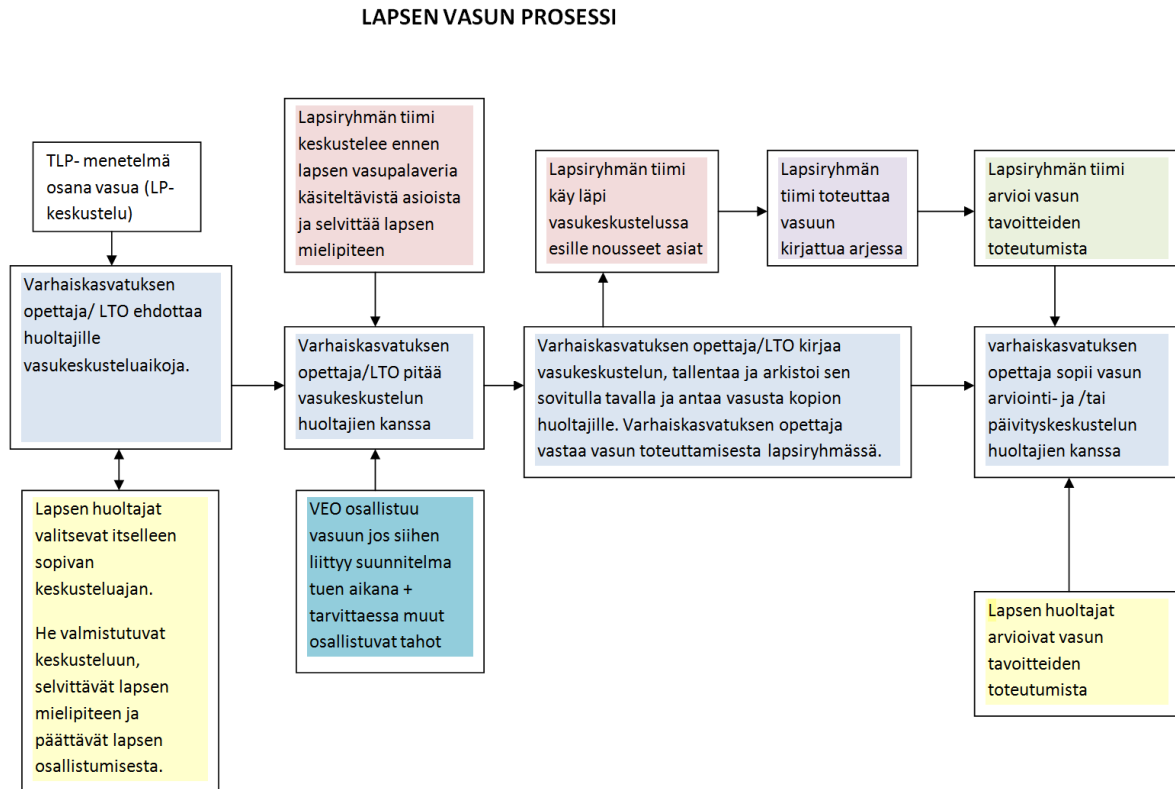
²² Varhaiskasvatuslaki 23 §

²³ Varhaiskasvatuslaki 40 §

Hausjärven näkökulma

Jokaiselle lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma. Hausjärvellä on käytössä oma lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lomake, joka perustuu Opetushallituksen mallilomakkeeseen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää yllä kuvatut osiot.

Alle on kuvattu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma prosessi Hausjärvellä:



2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita

vastaavina aukioloaikoina²⁴. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana²⁵. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla²⁶.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti²⁷. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto²⁸.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä²⁹. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁰ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³¹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³². Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³³. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁴, tasa-arvolaki³⁵, Euroopan ihmisoikeussopimus³⁶, YK:n lapsen oikeuksien sopimus³⁷, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista³⁸, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista³⁹ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁰. Varhaiskasvatusta kehitetään inkluusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

²⁴ Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

²⁵ Varhaiskasvatustilain 1 §

²⁶ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

²⁷ Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

²⁸ Varhaiskasvatustilain 52 §

²⁹ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

³⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³¹ Hallintolaki (434/2003)

³² Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³³ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁴ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

³⁵ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

³⁶ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

³⁷ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

³⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

³⁹ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁰ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolaki⁴¹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁴², kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁴³ ja terveydenhuoltolaki⁴⁴ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁴⁵ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁴⁶. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

⁴¹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁴² Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁴³ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁴⁴ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 §

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁴⁷. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁴⁸ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁴⁹. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti erityislastentarhanopettajan varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁰. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵¹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistäohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁵². Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁵³. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁵⁴.

Hausjärven näkökulma

Hausjärvellä varhaiskasvatus toimii sivistyslautakunnan alaisuudessa varhaiskasvatuksen tulosalueella. Tulosalueesta vastaa varhaiskasvatuspäällikkö. Päiväkotien toiminnasta vastaa päiväkodinjohtaja tai muu vastuhenkilö. Varhaiskasvatuksessa hoidetaan ensisijaisesti väestörekisterin mukaan Hausjärvellä kirjoilla olevia lapsia.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁵⁵. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet

⁴⁶Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁴⁷Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁴⁸Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁴⁹Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁰Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵¹Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁵²Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵³Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁵⁴Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁵⁵Varhaiskasvatuslaki 1 §

ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁵⁶. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁵⁷

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset⁵⁸. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁵⁹.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁰. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶¹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁶². Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁶³. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimenvarhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkihuone- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoinvarhaiskasvatustoiminta voi tarjota

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 34–36 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶² Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)2 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 38 §

esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁶⁴

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁶⁵

Hausjärven näkökulma

Hausjärvellä varhaiskasvatus järjestetään joko kunnallisena toimintana päiväkodissa tai palvelusetelillä tuettuna yksityisenä varhaiskasvatuksena päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa tai perhepäivähoidossa palvelusetelituottajaksi hyväksytyissä hoitopaikoissa.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁶⁶.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä

⁶⁴ Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁶⁵ Varhaiskasvatustalaki 13 §

⁶⁶ Varhaiskasvatustalaki 3 § 1 momentti 5 kohta

lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁶⁷

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁶⁸, varhaiskasvatuslain⁶⁹ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁰.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁷¹

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi

⁶⁷Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁶⁸YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

⁶⁹Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁷⁰YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007

⁷¹YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989

sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkemysiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁷². Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunteita ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa

⁷²Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6kohta

tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁷³.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetusta ja hoitoa muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatusta, opetusta ja hoitoa painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatusta avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatusta sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetusta tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7) ja pedagogiselle toiminnalle (luku 4) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatusta

⁷³Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan

toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja

viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

arvoista ja periaatteista
työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
oppimisympäristöistä ja työtavoista
yhteistyöstä ja sen eri muodoista
vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
johtamisrakenteista ja -käytännöistä
toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

Hausjärven näkökulma

Hausjärvellä varhaiskasvatus sijoittuu neljään taajamaan. Luonto ja maalaismaisema ovat tärkeä osa varhaiskasvatuksemme toimintaympäristöä eri vuodenaikoina. Ympäröivä luonto tarjoaa paljon erilaisia toimintamahdollisuuksia ja hyödynnämme sitä tutkimiseen, retkeilyyn ja monipuoliseen liikuntaan. Pienelle paikkakunnalle on myös ominaista, että ihmiset usein tuntevat toisensa. Tämä näkyy varhaiskasvatuksessa siten, että perheet ovat tuttuja jopa useamman sukupolven ajalta tai muuttuvassa roolissa: lapsesta kasvaa koululainen, opiskelija, huoltaja tai muu yhteistyökumppani.

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin

kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁷⁴

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Hausjärven näkökulma

Varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelee, havainnoi, arvioi ja kehittää säännöllisesti toimintaympäristöä ja toimintaa. Arvioinnin taustalla ovat yhteisesti kunnan strategiassa sovitut arvot: ihmisläheisyys, turvallisuus ja luovuus. Strategian mukaisesti toimivat peruspalvelut ovat ihmisten lähellä, ja turvallinen maaseutukunta on hyvien kulkuyhteyksien äärellä.

Havainnoinnin ja arvioinnin avulla tunnistetaan toiminnan vahvuuksia, kehittämistarpeita ja saadaan selville, miten asetetut tavoitteet on saavutettu. Kiinnitämme huomiota myös kiinteistöjen, ympäristön ja välineistön turvallisuuteen. Palvelut toteutetaan joustavasti ja mahdollisuuksien mukaan yksilöiden tarpeet huomioiden. Henkilöstöä kannustetaan ja rohkaistaan kokeilemaan uusia toimintatapoja. Säännöllinen dokumentointi mahdollistaa pitkäjänteisen arvioinnin sekä tuo esille mahdolliset muutostarpeet.

Varhaiskasvatustoimintaa arvioidaan ja kehitetään säännöllisesti suunnittelun, toiminnan toteutuksen sekä yhteistyön näkökulmista. Arviointia tehdään itsenäisesti, oman tiimin ja henkilöstön palaverissa sekä kehityskeskusteluissa esimiehen kanssa. Henkilökunta kehittää omaa ammatillisuuttaan omatoimisesti ja osallistumalla säännöllisesti täydennyskoulutukseen.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Hausjärven näkökulma

Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille aikuisten ja lasten vahvuuksille ja persoonallisuuksille. Varhaiskasvattajien ammattitaitoa ja osaamista hyödynnetään yli ryhmä- ja jopa yksikkörajojen. Yksi tärkeä yhteistyömuoto on loma-aikoina kiertävä päivystysvuoro eri päiväkodeissa: Oitti, Kirkonkylä ja Ryttylä.

Henkilöstöä koulutetaan varhaiskasvatuksen eri osa-alueilla. Koulutuksen antia ja tietoa jaetaan koko henkilöstön kesken ja näin saadaan hyöty kaikille.

Varhaiskasvatuksen ilmapiiri on hyväksyvä. Kaikkien mielipiteitä ja ajatuksia kuunnellaan sekä kannustetaan kokeilemaan uutta ja ilmaisemaan itseään. Positiivinen palaute ja toistensa osaamisen arvostaminen vahvistaa itsetuntoa ja innostaa oppimaan yhdessä. Jokaisessa päiväkodissa toimii ryhmien tiimit, joiden tehtävänä on ryhmän toiminnan suunnittelu, arviointi ja kehittäminen. Tiimin vastaavana on ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Oppivassa yhteisössä aikuiset ja lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä. Lapset osallistuvat ikätasolleen sopivalla tavalla.

Kunnallisissa päiväkodeissa toimii kunnan yhteinen pedagoginen tiimi. Tiimissä varhaiskasvatuksen opettajat yhdessä konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa kehittävät ja arvioivat kunnan varhaiskasvatusta. Ryhmässä erilainen tietotaito ja osaaminen voidaan jakaa kollegoiden kesken.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Hausjärven näkökulma

Leikki ja vuorovaikutus mahdollistavat sosiaalisten taitojen vahvistumisen sekä ystävyyssuhteiden syntymisen. Leikissä jokaisella lapsella on mahdollisuus kokea, mitä on hyvä kaveruus ja oppia toisilta uusia taitoja. Sallivassa ja turvallisessa ilmapiirissä leikin kautta harjoitellaan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätämään erilaisia tunteita sekä opetellaan ratkaisemaan ristiriitatilanteita. Leikissä opetellaan kertomaan omista

ajatuksistaan ja myös kuuntelemaan toisia. Yhdessä harjoitellaan kunnioittamaan toisten leikkirauhaa ja annetaan lapselle mahdollisuus halutessaan leikkiä myös yksin. Aikuisen rooli leikissä on kuunnella, johdatella ja herätellä mielenkiintoa sekä rikastuttaa leikkiä.

Henkilöstön tehtävä on huolehtia, että lapsilla on riittävät, turvalliset ja leikkiin innostavat välineet. Lapsilla on mahdollisuus osallistua erilaisiin leikkiryhmiin mielenkiinnon kohteidensa mukaan niin sisällä kuin ulkona.

Ohjattu ja omaehtoinen leikki vuorottelevat: aikuiset ovat läsnä ja tarpeen tullen ohjaavat tai osallistuvat. Aikuiset tukevat lapsia vuorovaikutuksessa ja auttavat löytämään leikkikavereita sekä mielekkäitä leikkejä.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁷⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁷⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakkoodotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Hausjärven näkökulma

Lapsilla on varhaiskasvatuksen arjen toiminnoissa mahdollisuus omaan näkemykseen ja kuulluksi tulemiseen. Lapsen mielenkiinnon kohteiden kyseleminen, havainnointi ja keskustelut huoltajien kanssa antavat tietoa lasta kiinnostavista aiheista. Niitä kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja ne otetaan mahdollisuuksien mukaan osaksi ryhmän yhteistä toimintaa. Kasvattajat havainnoivat lapsia yksilöinä ja toimivat lapsen edun mukaisesti. Lapsilla on mahdollisuus valita itselleen mielekkästä toimintaa ja heidät kohdataan tasavertaisina. Lapsen myönteisen näkemyksen syntymistä erilaisuutta kohtaan tuetaan vastaamalla hänen kysymyksiinsä ja olemalla erilaisuutta suvaitsevana ja kunnioittavana esimerkkinä.

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁷⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Varhaiskasvatussuunnitelma on yhteneväinen koko kunnan alueella. Siinä huomioidaan perheiden monimuotoisuus ja varhaiskasvatusta saavien lasten yksilölliset tarpeet. Perheillä on kaikissa tapauksissa oikeus saada tasavertaista varhaiskasvatustalveta. Varhaiskasvatustyksiköissä otetaan huomioon lasten ja huoltajien osallisuus toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Toiminnan toteutuksen laatua arvioidaan erilaisin kyselyin lapsilta ja huoltajilta.

Lapsen osallisuutta mahdollistavat keskustelut lapsen kanssa, leikkien havainnointi, kuvaaminen tai kirjaaminen tilanteen tai lapsen ikätason mukaan. Lapsen mielipiteitä kuunnellaan ja niitä otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa, varhaiskasvatussuunnitelman teossa ja hänen hyvinvointiinsa liittyvissä asioissa. Lapsi voi osallistua huoltajiensa kanssa varhaiskasvatussuunnitelman tekemiseen ikätasonsa ja huoltajien toiveiden mukaisesti.

Huoltajien ajatukset ja mielipiteet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Perheille jaetaan ennen yhteistä suunnittelutilaisuutta kotona yhdessä lapsen kanssa mietittäväksi ja täytettäväksi lomake, jossa käsitellään lapsen toimintaa kodin arjessa, hänen toiveitaan ja ajatuksiaan. Huoltajat kirjaavat myös omat mietteensä ja toiveensa. Samalla kerätään perheiltä palautetta varhaiskasvatuksen toteuttamisesta ja tarpeiden täyttymisestä.

Jos lapsen perheen äidinkieli on muu kuin suomi, käytetään keskustelussa tulkkia.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hausjärven näkökulma

Hausjärvi kuuluu Hämeeseen, mutta sijaitsee monen kulttuurin vaikutuspiirissä. Varhaiskasvatuksessa vaalitaan suomalaista kulttuuriperintöä ja huomioidaan suomalaisuuteen liittyvät ominaispiirteet. Kuitenkin jokaisella lapsella on oikeus omaan kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen. Monikulttuurisuus on rikkaus ja sitä hyödynnetään varhaiskasvatuksessa. Kasvattaja perehtyy lasten erilaisiin kulttuuritaustoihin ja

elämäntapoihin ja luo myös toisille lapsille mahdollisuuksia tutustua niihin. Tarpeen tullen on mahdollisuus käyttää tulkkipalveluita.

Lapsen huoltajia kannustetaan vaalimaan perheen kulttuuria sekä ylläpitämään ja kehittämään lapsen äidinkieltä. Lapsen kehittyvän identiteetin taustalla vaikuttaa vahvasti perheen oma kulttuuri ja äidinkieli. Kielellä on keskeinen merkitys vuorovaikutuksessa ja oppimisessa. Kasvattaja toimii lapselle kielellisenä mallina huomioiden lasten kielelliset lähtökohdat. Vuorovaikutuksen tukena voidaan käyttää kuvia, viittomia tai tukisanoja perheen omalla kielellä.

Kun päiväkotiin tulee lapsi, jonka äidinkieli on muu kuin suomi, huoltajilla ja lapsella on mahdollisuus tulkin kanssa tutustua varhaiskasvatusympäristöön ja toimintaan: aloituskeskustelu, lapsen tutustumiskäynnit, varhaiskasvatussuunnitelma

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁷⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmenetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Hausjärven näkökulma

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lapsen perustarpeista huolehditaan ja ohjataan terveelliseen elämäntapaan. Päivittäinen ulkoilu, monipuolinen liikunta ja ravinto sekä lepo kuuluvat jokaisen lapsen päivään. Selkeä ja säännöllinen päivärytmi on tärkeä osa lapsen hyvinvointia.

⁷⁷Varhaiskasvatuslaki 10 §

Hyvin suunniteltu varhaiskasvatusympäristö on turvallinen niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin.

Jokaisessa varhaiskasvatustyksikössä on turvallisuus-, palo- ja pelastussuunnitelma. Suunnitelmia päivitetään kerran vuodessa. Jokaisella työntekijällä on velvollisuus pitää itsensä niistä ajan tasalla. Turvallisuussuunnitelma pitää sisällään tietoa tapaturmista, ensiavusta, lapsen sairastumisesta, karkaamistilanteista ja yleisestä hyvinvoinnista. Ensiapuvalmiutta pidetään yllä.

Kiusaamista, häirintää eikä väkivaltaa suvaita. Tilanteisiin puututaan välittömästi ja kiinnitetään huomiota ennaltaehkäisevään toimintaan lasten kanssa. Henkilöstöä on koulutettu havainnoimaan kiusaamista, puuttumaan siihen ja ohjaamaan lapsia erilaissa vuorovaikutustilanteissa. Kasvattajat huolehtivat, että jokaisella on kavereita eikä kukaan joudu ryhmän ulkopuolelle. Lapsi tuntee tulevansa kuulluksi, arvostetuksi ja hyväksytyksi.

Kunnassa on käytössä PIKI-toimintamalli (pienen lasten kiusaamisen ehkäisy), jossa sadun keinoin harjoitellaan kaveritaitoja. Toimintamalli tehdään huoltajille tutuksi.

Huoltajien kanssa keskustellaan aihepiiristä esimerkiksi vanhempainillassa. Näin he tietävät, mitä lasten kanssa on keskusteltu ja miten päiväkodissa toimitaan erilaisissa tilanteissa.

Lapsia opetetaan suhtautumaan ympäristöön vastuullisesti. Aikuisten kanssa lapset voivat tarkkailla eri vuodenaikoina muuttuvaa luontoa. Yhdessä tutustutaan jokamiehen oikeuksiin ja niihin liittyviin velvollisuuksiin. Toiminnassa huomioidaan kestävän kehityksen periaatteita: kierrätystä ja materiaalien kohtuullista käyttämistä esimerkiksi askarteluissa.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁷⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

⁷⁸Varhaiskasvatuslaki 10 §

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4.). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Hausjärven näkökulma

Henkilöstö on vastuussa varhaiskasvatuksen kokonaisuudesta, johon vaikuttavat fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset tekijät. Fyysinen ympäristö on oppimiseen innostava, monipuolinen ja muunneltava. Helposti saatavilla olevat välineet herättävät lapsissa mielenkiintoa, kokeilunhalua ja uteliaisuutta. Hyvin suunniteltu varhaiskasvatusympäristö ja välineistö, joihin myös lapsi saa vaikuttaa, kannustaa toimimaan ja ilmaisemaan itseään monin eri tavoin niin sisällä kuin ulkona. Leikkivälineet ovat turvallisia ja lasten toimintaan mitoitettuja. Varhaiskasvatusympäristössä kiinnitetään huomiota ergonomiaan sekä yleiseen viihtyvyyteen, siisteyteen ja turvallisuuteen. Ympäristössä näkyy myös lapsen käden jälki. Toimintaa dokumentoidaan niin, että myös huoltajat näkevät lapsen arjen esimerkiksi valokuvien, lasten töiden ja kertomusten välityksellä. Lisäksi hyödynnetään lähiympäristöä kuten urheilukenttiä, leikkipuistoja, lähimetsiä ja kirjaston palveluita.

Psyykinen ja sosiaalinen ympäristö muodostuvat lasten ja aikuisten välisestä vuorovaikutuksesta ja myönteisestä ilmapiiristä. Toiminta pienryhmissä mahdollistaa

työrauhan ja lasten yksilölliset tarpeet. Näin oppiminen pystytään huomioimaan paremmin. Päivärytmi on säännöllinen ja luo pysyvän rungon lasten päivään. Ryhmän pelisäännöt suunnitellaan yhdessä lasten kanssa.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁸⁰.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁸⁰ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Hausjärven näkökulma

Yhteistyö huoltajien kanssa alkaa aloituskeskustelusta, jossa luodaan pohja lapsen varhaiskasvatukselle ja keskinäiselle luottamukselle. Varhaiskasvatuspaikkaan ja -henkilöstöön tutustutaan lapsen kanssa lapsen tarpeet huomioiden. Päivittäiset kohtaamiset ovat tärkeä osa yhteistyötä ja ne mahdollistavat lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden. Perheitä pidetään ajan tasalla erilaisista tapahtumista ja lapsen päivään liittyvistä asioista huoltajien kanssa sovituin tavoin. Varhaiskasvatuskeskusteluissa huoltajat osallistuvat lapsen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin yhdessä lasten kanssa. Perhe valmistautuu keskusteluun perhelomakkeen avulla, jossa huomioidaan niin lapsen kuin huoltajienkin toiveet ja tarpeet. Henkilöstö puolestaan tekee lapsesta havaintoja leikeissä, arjen toimissa ja keskustelee lapsen kanssa. Huoltajien kanssa voidaan myös sopia lapsen osallistumisesta varhaiskasvatuskeskusteluun. Varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään vähintään kerran vuodessa. Yhteistyö henkilökunnan ja toisten huoltajien kanssa mahdollistuu myös erilaisissa tilaisuuksissa ja tapahtumissa.

Lisäksi varhaiskasvatuksessa on käytössä Suomen Mielenterveysseuran kehittämä Lapset puheeksi- menetelmä. Menetelmä on tarkoitettu avuksi huoltajille ja muille lapselle tärkeille aikuisille tukemaan lasta eri kehitysvaiheissa ja kulloisessakin elämäntilanteessa.

Kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksessa toiseen ryhmään, paikkaan tai esiopetukseen, tehdään huoltajien ja eri toimijoiden kanssa yhteistyötä. Yhteistyön tavoitteena on lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi sekä jatkuvuus lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁸¹.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella

⁸¹Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁸²

Hausjärven näkökulma

Kaikkeen yhteistyöhön pyydetään huoltajien lupa. Yhteistyön merkitys korostuu etenkin, jos lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista herää huolta, ja lapsen tukitoimia suunnitellaan ja järjestetään. Lapsen tuen tarpeen selvittämisessä auttaa kunnan konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Hän osallistuu tarpeen mukaan erilaisiin lasta koskeviin palavereihin ja yhdessä henkilöstön kanssa suunnittelee lapsen oppimista ja kehitystä tukevia toimia.

Varhaiskasvatuksessa toteutetaan moniammatillista yhteistyötä. Tärkeimmät yhteistyötahot ovat neuvola, sivistys-, sosiaali- ja liikuntatoimi. Neuvolan kanssa yhdessä lapsen kehitystä seurataan tiedonsiirtolomakkeella.

Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja täyttää lomakkeen ensin ja käy keskustelun huoltajan kanssa. Huoltajat täyttävät lomakkeen omalta osaltaan ennen neuvolaan menoa ja he huolehtivat sen neuvolaan ja sieltä takaisin varhaiskasvatukseen. Tiedonsiirtolomake on asiakirja, johon voidaan viitata varhaiskasvatussuunnitelmassa.

Kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä tiimin kanssa tekee lapsesta kuvauksen siirtolomakkeelle. Lomakkeeseen kootaan myös lapsen ja huoltajien ajatuksia, kommentteja tai toiveita liittyen alkavaan esiopetukseen. Huoltaja allekirjoittaa yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa lomakkeen. Lapsi voi halutessaan piirtää terveisensä ja kirjoittaa nimensä. Nivelvaiheen palaverit järjestetään keväisin. Alakoulun rehtori kutsuu koolle esiopettajat ja varhaiskasvatuksen opettajan sekä sopimuksen mukaan konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja koulun erityisopettajan. Tavoitteena on, että lapsen opetuksen ja oppimisen kannalta oleellinen tieto siirtyy paikasta toiseen.

Jos lapsen kehityksestä tai oppimisesta on huolta tai lapsella on tuen tarve, hänen tilanteestaan pidetään erillinen tiedonsiirron palaveri, johon myös huoltajat osallistuvat.

Sosiaalitoimi (sosiaali- ja perhetyö, perheiden kotipalvelu) on yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa. Tavoitteena on auttaa ja tukea perheitä, joilla on hetkellistä tai pitkäaikaista tuen tarvetta jollain osa-alueella.

Riihimäen seudun verkostomaisen perhekeskuksen kautta tehdään yhteistyötä tilanteessa, jossa lapsesta tai perheestä on herännyt huoli. Verkostomaisessa toimintamallissa hyödynnetään eri alojen työntekijöiden asiantuntemusta, ja myös perhe osallistuu prosessiin.

⁸²Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta(338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatustilasto 7 §

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.



Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3) ja työtavat (luku 4.3). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1).

Hausjärven näkökulma

Säännöllisellä, systemaattisella ja tosiasioihin perustuvalla pedagogisella dokumentoinnilla saadaan tietoa mm. lapsen kasvusta, kehityksestä ja kiinnostuksen kohteista. Erilaiset dokumentit tekevät varhaiskasvatusta, lapsen päivää ja oppimista näkyväksi. Tiedon avulla voidaan tukea lapsen oppimista ja huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä sekä mahdollistetaan lapsilähtöinen suunnittelu. Pedagogiset dokumentit ovat tallenteita ja heijasteita lapsen elämästä. Niiden avulla päästään tutustumaan lapsen ajatuksiin, kokemuksiin, osaamiseen ja tarpeisiin.

Lasten toimintaa dokumentoidaan mm. keräämällä lasten kanssa heidän kansioihinsa askarteluja, piirroksia, valokuvia, kertomuksia ja haastatteluja. Lasten tekemät työt ovat näkyvillä toimintaympäristössä. Henkilöstö tekee havaintoja lasten leikistä ja motoriikasta sekä vuorovaikutuksesta erilaisissa tilanteissa ja niitä kirjataan/kuvataan. Lapset voivat

myös itse dokumentoida toimintaa ja ilmiöitä esimerkiksi kuvaamalla, videoimalla tai äänittämällä.

Dokumentoinnin avulla voidaan lapsen kanssa palauttaa mieleen asioita, ihmisiä ja tapahtumia. Niistä voi muodostua joko lapsen henkilökohtaisia tai koko ryhmän yhteisiä muistoja tapahtumista, tilanteista ja tunneilmasta. Esimerkkeinä voi olla saduttaminen, kuvakerronta, dokumenttiseinä, toiminnan puu, lapsen mind map.

Yhdessä huoltajien kanssa laaditaan lapsen yksilöllinen varhaiskasvatussuunnitelma. Lisäksi kehitystä seurataan tiedonsiirtolomakkeella yhdessä huoltajien ja neuvolan kanssa. Lapsen ajatuksia, toimintaa ja sosiaalisia suhteita kuvaavat dokumentit ovat pohjana yhteiselle keskustelulle. Niiden avulla voidaan saada tietoa, mitkä tavat toimia tai mitkä asiat ovat edistäneet tai estäneet toiminnalle asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Dokumentointia voidaan hyödyntää myös oppimisympäristön suunnittelussa, tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa.

Henkilöstön käytössä on yhdessä koottu materiaalipankki, jossa on materiaalia, lomakkeita ja ohjeistusta erilaiseen havainnointiin ja arviointiin.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtavojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opetteluun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtavoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselyyn ja ihmettelemään sekä päättämään

ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtavojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtavoja. Työtavojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtavojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtavoja.

Hausjärven näkökulma

Varhaiskasvatuksen suunnittelun pohjana ovat lasten varhaiskasvatussuunnitelmat. Toimintaa toteutetaan lapsen iän- ja kehitystason mukaisesti lapsen mielenkiinnonkohteet huomioiden. Mahdollisuuksien mukaan toimitaan pienryhmissä, jolloin pystytään paremmin

huomioimaan lasten yksilölliset suunnitelmat. Lapset osallistuvat henkilöstön avustuksella toiminnan ideointiin. Lapsen ajatuksia ja mielipiteitä kuunnellaan aktiivisesti.

Lapselle ominaiset tavat toimia ovat leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja taiteellinen kokeminen. Työtapojen valintaan vaikuttavat lasten kokemukset ja toiveet, aihepiirit ja oppimisympäristön tarjoamat mahdollisuudet. Lapsen synnynnäistä uteliaisuutta tuetaan, annetaan aikaa ihmettelylle ja rohkaistaan ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on havainnoida lasta erilaisissa toiminta- ja vuorovaikutustilanteissa ja havaintojen perusteella kehittää vaihtelevia toiminta- ja oppimisympäristöjä sekä työtapoja. Lasten ja huoltajien havaintoja ja palautetta arvostetaan ja ne otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa. Palautetta kerätään mm. keskusteluissa ja yhteisillä kyselyillä.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä

ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Hausjärven näkökulma

Leikki on lapselle keskeinen tapa hahmottaa maailmaa. Leikille annetaan aikaa, tilaa ja mahdollisuus monipuolisin välinein. Leikki kehittää mielikuvitusta, kieltä, ajattelua, muistia ja luovuutta. Leikissä lapsi opettelee vuorovaikutus- ja tunnetaitoja. Leikin kautta oppiminen mahdollistuu hyvässä ja kannustavassa ilmapiirissä. Lapsella on mahdollisuus valita leikkinsä oman kiinnostuksensa mukaan. Leikki voi myös jatkua myöhemmin tai se voi yhdistyä toiseen leikkiin.

Henkilöstö on tarvittaessa tukemassa ja ohjaamassa leikkiä ja mahdollistaa sen pitkäkestoisuuden. Heidän roolinsa on kuunnella, johdatella ja herätellä mielenkiintoa sekä rikastuttaa leikkiä. Aikuinen on aktiivisesti mukana leikitilanteessa havainnoijana ja toimijana. Leikkikulttuurissa on tärkeää huomioida sekä leikkiperinteet että lasten kulttuurin ajankohtaiset ilmiöt.

Huoltajien välityksellä henkilöstö saa tietoa lapsen mielenkiinnonkohteista ja leikeistä kotona. Leikkimaailmat jatkuvat näin kotona ja varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytyneen pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁸³ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

⁸³Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kielten rikas maailma
Ilmaisun monet muodot
Minä ja meidän yhteisömme
Tutkin ja toimin ympäristössäni
Kasvan, liikun ja kehityn.

Ehetytty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

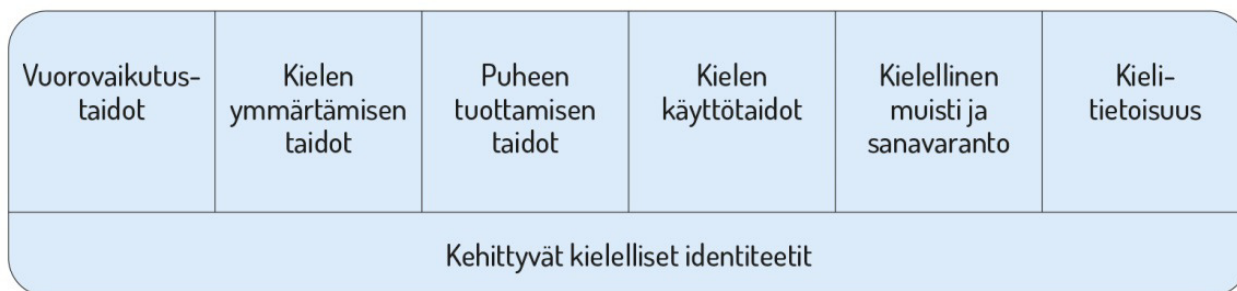
Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksiensa sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytyneitä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. Kielelliset identiteetit kehittyvät, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.



Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten kielen ymmärtämisen taitoja tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten puheen tuottamisen taitojen kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten kielen käyttötaitoja ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän kielellinen muistinsa ja sanavarantonsa laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten kielitietoisuuden kehittymistä. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Hausjärven näkökulma

Kielellä on keskeinen merkitys lapsen arjessa; se on ajattelun, ilmaisun, oppimisen ja vuorovaikutuksen väline. Henkilöstön tehtävänä on rohkaista, tukea ja kuunnella lapsen kaikkea ilmaisua. Lapsen vuorovaikutusaloitteisiin, sanattomiinkin, reagoidaan kannustavasti. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan itseään, puhumaan ja keskustelemaan erilaisissa tilanteissa aikuisten ja lasten kanssa. Henkilöstö sanoittaa tarvittaessa lapsen erilaisia tunteita ja tilanteita. Lapsille luetaan kirjoja ja aikuiset käyttävät rikasta, kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Aikuiset ovat vastuullisena ja kannustavana esimerkkinä, kun tutustutaan kirjastopalveluihin ja median eri muotoihin. Henkilöstö havainnoi lasten erilaisia kielenkehityksen vaiheita ja havaintojensa perusteella tukee lasta.

Kielen kehityksen tukemisessa voidaan käyttää kuvia, kuvapiirtämistä, esineitä, tukiviittomia ja suujumppaa. Lorut, runot, sadut, tarinat, sadutus ja riimitellyt harjoittavat mm. kuuntelutaitoja, rikastuttavat mielikuvitusta ja sanavarastoa ja näin tukevat lapsen kielen kehitystä. Yhteistyötä tehdään tarvittaessa puheterapeuttien kanssa; konsultaatio, toimintamateriaalit ja yhteistyöpalaverit.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten musiikillisen, kuvallisen sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisunkehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvausta sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen musiikillisen ilmaisun tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Hausjärven näkökulma

Lasten ilmaisua tuetaan monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti. Lapsia kannustetaan ja rohkaistaan ilmaisemaan itseään eri keinoin ja kokeilemaan erilaisia työtapoja. Lasten kanssa tekemisessä on tärkeää itse prosessi eikä lopputulos.

Musiikillisen ilmaisun tavoitteena on, että lapset saavat musiikillisia kokemuksia. Heidän kiinnostustaan ja suhdettaan musiikkiin vahvistetaan ryhmien omissa ja koko talon yhteisissä laulu- ja musiikkihetkissä.

Lapset tutustuvat monenlaiseen musiikkiin ja soittimiin. Musiikin tahtiin liikutaan ja ilmaistaan itseään eri tavoin. Laulu on läsnä myös lasten perushoitotilanteissa ja arjessa.

Kuvallista ilmaisua ja käsillä tekemistä tuetaan suunnitelmallisessa ja ohjatussa toiminnassa. Välineet ja materiaalit ovat lasten saatavilla. Lasten kanssa opetellaan erilaisia tekniikoita, ja materiaaleja käytetään monipuolisesti. Työskentelyssä huomioidaan kestävä kehityksen ja kierrätyksen ajatus.

Teatterin eri muotoja käytetään toiminnassa esim. nukke- ja pöytäteatteri. Lapsia rohkaistaan suunnittelemaan ja toteuttamaan esityksiä, musiikkiliikuntaa ja tanssia.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään eettisenajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksessa yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokierroon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelyle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan

hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa mediakasvatuksen tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Hausjärven näkökulma

Varhaiskasvatuksessa eettinen ajattelu sisältyy kaikkeen toimintaan. Ryhmässä harjoitellaan yhdessä sovittuja sääntöjä ja toimintatapoja. Henkilöstön tärkein tehtävä on perusturvallisuuden luominen ja turvallisten rajojen asettaminen lapsille. Lasten kanssa opetellaan hyviä käytöstapoja sekä erottamaan oikea ja väärä.

Lasten kanssa keskustellaan heitä kiinnostavista asioista ja heidän kysymyksiinsä vastataan ikätasoon sopivalla tavalla esim. satuja, musiikkia, leikkiä ja draamaa käyttäen. Lapsilla tutustuvat vuodenkiertoon kuuluviin juhliin ja tapahtumiin sekä niihin liittyviin perinteisiin. Erilaisten perheiden elämäkatsomusta kunnioitetaan, ja henkilöstö ohjaa lapsia omalla esimerkillään suvaitsevaisuuteen. Eri kulttuureihin voidaan tutustua esim. kirjojen, kuvien ja musiikin kautta. Lasten kanssa tutustutaan lähiympäristöön, kenties naapurustoon ja mahdollisuuksien mukaan tehdään yhteistyötä.

Mennyt, nykyisyys ja tulevaisuus ovat läsnä lasten elämässä leikeissä, vuorovaikutustilanteissa, kirjallisuudessa ja median välityksellä. Henkilöstö tarkastelee lasten kanssa erilaisia ilmiöitä, suunnittelee tulevia tapahtumia ja antaa mahdollisuuksia menneen muisteluun. Esimerkiksi yhteiset tarinat, valokuvat, piirrookset ja videot tallentavat lasten kokemuksia ja tunnelmia

Erilaiset mediat: kirjat, digitaaliset pelit, älypuhelimet, TV ja lehdet kuuluvat perheiden arkielämään. Varhaiskasvatuksen henkilöstö havainnoi, mitkä ilmiöt ja teemat kiinnostavat lapsia ja ovat heille merkityksellisiä. Henkilöstö on lasten tukena medialukutaidon opettelemisessa ja vahvistamassa valmiuksia ja positiivisia kokemuksia. Lapset saavat kokea, että heille tärkeille asioille on tilaa, ja niihin suhtaudutaan myönteisesti ja arvostaen. Yhdessä voidaan tutustua lasten suosikkiteemoihin ja harjoitella itsekin erilaisen median tekemistä. Lapset voivat mahdollisuuksien mukaan kuvata tai videoida tapahtumia. Kuviin voidaan yhdistää kirjoitusta tai piirroksia. Musiikin, teatterin ja liikunnan avulla lapset

pääsevät osalliseksi yhteisestä tekemisestä ja kokemuksesta mielenkiintonsa ja ikätasonsa mukaisesti. Yhdessä huoltajien kanssa edistämme lapsen turvallista ja vastuullista kasvamista monenlaisen informaation ja kuvien värikkäässä maailmassa. Lastenkulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa ymmärtämään paremmin mediasta kummunneita leikki-ideoita.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten matemaattisen ajattelun kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös ympäristökasvatusta ja teknologiakasvatusta. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa matemaattisen ajattelunsa eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa

opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittelemista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenikäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Hausjärven näkökulma

Matematiikka on osa lapsen jokapäiväistä elämää, ja ajattelun kohteena ovat arkiset lapsen elämässä esiin tulevat matemaattiset ongelmat ja tilanteet. Matemaattisia asioita kuten vertaaminen, päättely ja laskeminen voi luontevasti oppia arkitilanteiden esimerkiksi pukemisen, päiväjärjestyksen ja leikin kautta. Haastava ja mielekäs ympäristö kehittää ajattelua ja päättelyä. Oppimisympäristöstä löytyy lasta kiinnostavia pelejä, leluja ja välineitä, jotka tukevat matemaattisten taitojen harjoittelua.

Hausjärvellä käytämme ympäristön toimintamahdollisuuksia monipuolisesti liikkumalla ja retkeilemällä metsässä ja lähiympäristössä. Vuodenaikojen vaihteluiden rikkaus hyödynnetään havainnoimalla luonnossa tapahtuvia muutoksia. Yhdessä lasten kanssa pohditaan heitä kiinnostavia asioita kokeilemalla ja tutkimalla. Henkilöstön kanssa lapset harjoittelevat ottamaan vastuuta luonnon ja ympäristön hyvinvoinnista. Luonnossa liikkuessa käytämme monipuolisesti eri aisteja tutustuessamme kasveihin ja eläimiin. Edistämme kestävä elämäntapaan kasvamista lajittelemalla, kierrättämällä ja säästämällä. Yhdessä opetellaan luonnossa liikkumisen sääntöjä, luonnon arvostusta ja kunnioittamista sekä jokamiehen oikeuksia.

Tämän päivän lapset syntyvät tekniseen yhteiskuntaan ja teknologia on läsnä lasten elämässä. Teknologian osaaminen on tärkeä kansalaistaito. Tutustumme erilaisiin laitteisiin ja ohjaamme lasta käyttämään tekniikkaa ja erilaisia viestintävälineitä. Kuuntelemme lasten pohdintoja ja kysymyksiä heitä ympäröivästä teknologian maailmasta. Lasten pohdintoihin etsimme yhdessä vastauksia ja kannustamme lapsia ratkomaan pulmia.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia liikkumaan monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiirettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa terveyden ja turvallisuuden liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuden liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea

lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Hausjärven näkökulma

Liikunnallisen elämäntavan kehittyminen alkaa jo varhaislapsuudessa. Päivittäinen liikkuminen on lapsen hyvinvoinnin, terveen kasvun ja oppimisen perusta. Valtakunnallinen liikuntasuositus on vähintään kolme tuntia päivässä, josta osa on vauhdikasta ja osa kevyempää liikuntaa. Lasten kanssa vältetään pitkään paikallaan istumista ja muistetaan toiminnalliset tauot.

Varhaiskasvatuksessa suunnitellaan ja järjestetään innostavaa ja tavoitteellista liikuntakasvatusta sekä mahdollistetaan lapselle myös omaehtoinen liikunta päivittäin. Materiaalit ja välineet liikunnan harjoittamiseen ovat lapsen saatavilla. Liikunnan tarkoituksena on tuottaa lapselle haasteita, virkistystä, iloa, elämyksiä ja onnistumisia sekä myönteisiä kokemuksia. Henkilöstön tärkeänä tehtävänä on luoda positiivinen ja motivoiva liikuntaympäristö.

Varhaiskasvatuksessa on tärkeää ohjata lasta terveellisiin, säännöllisiin ja tarpeeksi monipuolisiin ruokatottumuksiin sekä tukea perheitä ravitsemuskasvatuksessa. Ruokailutilanteissa kiinnitetään huomiota ruokakulttuuriin, sosiaalisiin taitoihin ja hyviin käytöstapoihin. Omatoimisuutta harjoitellaan iän ja taitojen mukaan. Lapset voivat mm. osallistua välipalojen tai salaattien valmistukseen. Lapsia rohkaistaan maistamaan erilaisia ruokia.

Lasten kanssa opetellaan päivittäin terveyteen, turvallisuuteen ja itsestä huolehtimisen taitoihin liittyviä asioita. Lasten kanssa harjoitellaan toimimista mahdollisissa vaaratilanteissa esim. yhteiset pelastautumisharjoitukset palo- ja pelastushenkilöstön ohjaamana. Päivittäin toteutetaan käsihygieniaan ja tarkoituksenmukaiseen pukeutumiseen liittyviä asioita. Retkillä tutustutaan lähiympäristössä turvalliseen liikkumiseen ja kulkureitteihin. Lapsia rohkaistaan kertomaan huolistaan ja murheistaan. Aikuiset ovat lapsen tukena ja apuna.

Huoltajien kanssa keskustellaan lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyvistä asioista. Tavoitteita ja huomioita kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja neuvolan tiedonsiirtolomakkeeseen.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös

romanikielellä.⁸⁴Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä ruotsia että suomea. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁸⁵. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti vieraskielisten ja monikielisten lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen

⁸⁴Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88-89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁸⁵Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielillä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa

käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylyn kaltaisia.

Hausjärven näkökulma

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten varhaiskasvatus järjestetään perheen asuinalueen päiväkodissa suomen kielellä. Lasta tuetaan kahteen kulttuuriin kasvamisessa yhteistyössä perheen kanssa. Huoltajia pyydetään mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen mahdollisuuksien ja mielenkiinnon mukaan. Lapsen äidinkielen tärkeyttä korostetaan ja kannustetaan säilyttämään se ja oma kulttuurinsa suomen kielen opiskelun rinnalla. Tulkkipalveluita käytetään tarvittaessa, joilla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys lasta koskevissa asioissa. Yhteistyö pakolaistyöntekijän kanssa etenkin varhaiskasvatuksen alussa on tärkeää. Henkilöstöllä tulee olla oman kulttuurin tuntemukseen ja kunnioitukseen pohjautuva myönteinen asenne muita kulttuureita kohtaan.

Lapsen ja huoltajien kanssa voidaan käyttää päivittäisen kommunikoinnin tukena kuvia, piirroksia tai viittomia.

5. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen aikana sekä lapsen aloittaessa esiopetuksen.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä⁸⁶. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa⁸⁷. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin⁸⁸. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä⁸⁹.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi⁹⁰.

⁸⁶Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁷Varhaiskasvatuslaki 30 § ja HE 40/2018 vp, s.103

⁸⁸Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁸⁹Varhaiskasvatuslaki 23 §

⁹⁰Varhaiskasvatuslaki 23 §

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa⁹¹. Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.⁹²

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Hausjärven näkökulma:

Hausjärven varhaiskasvatuksessa lapsen tarvitsemaa tukea toteutetaan yhteistyössä vanhempien kanssa. Perustana on inklusiivinen toimintakulttuuri, jossa lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista tuetaan monipuolisesti siinä lapsiryhmässä, jossa lapsi on. Lapsi, jolla on tuen tarpeita, huomioidaan aina sekä lapsiryhmän jäsenenä että yksilönä ja tuen järjestämisessä huomioidaan lapsen vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Varhaiskasvatuksen henkilöstön rooli on keskeinen hyväksyvän ja turvallisen ilmapiirin luomisessa lapselle merkityksellisessä vuorovaikutuksessa ja ohjauksessa.

Päiväkodissa tuen suunnittelusta ja toteutumisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä muun henkilöstön, päiväkodinjohtajan ja konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa toimii lasten, heidän perheidensä ja henkilöstön tukena konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Kun henkilöstöllä herää huoli lapsen kehityksestä, oppimisesta tai hyvinvoinnista huoli otetaan heti puheeksi huoltajien kanssa. Lapsen tarvitsema tuki suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa sekä yhdessä sovittujen muiden tahojen kanssa. Sovitut tukitoimet kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.2 Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa⁹³. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja

⁹¹Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 § sekä HE 40/2018 vp, s.105-106

⁹²Varhaiskasvatuslaki 34 ja 35 §

⁹³Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti kohdat 1 ja 10

perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.⁹⁴

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.⁹⁵

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä⁹⁶.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta⁹⁷. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa⁹⁸.

Hausjärven näkökulma:

Yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa

Lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvistä asioista keskustellaan avoimesti huoltajien kanssa. Kun lapsen kehityksestä, oppimisesta tai hyvinvoinnista herää huoli, varhaiskasvatuksen henkilöstö ottaa huolen puheeksi heti. Huolen puheeksi ottamisesta on vastuussa lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja. Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa avoin, arvostava ja luottamuksellinen yhteistyö on

⁹⁴Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87-88

⁹⁵Varhaiskasvatuslaki 3, 4, 40 ja 41 §

⁹⁶Varhaiskasvatuslaki 40-42 §

⁹⁷Perusopetuslaki (628/1998) 25 § 2 momentti

⁹⁸Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

tärkeää. Lapsen tuen tarpeen havainnoinnissa, suunnittelussa ja toteuttamisessa on mukana kunnan konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa tukea. Lapsen tarvitsemaa tukea mietittäessä huomioidaan myös lapsen vahvuudet. Lapsen vahvuudet tulevat esille huoltajien kanssa käydyissä keskusteluissa sekä varhaiskasvatuksessa tehtyjen havainnointien ja dokumentoinnin kautta.

Monialainen yhteistyö

Terapeuttien, lasten ja perheiden palveluiden sekä vammaispalveluiden kanssa tehdään yhteistyötä yksilöllisesti lapsen tilanteen mukaan, hyödyntäen heidän asiantuntijuuttaan lapsen tuen keinoista. Varhaiskasvatuksessa olevan lapsen terapiaa voi toteuttaa terapeutin omissa tiloissa tai päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan välillä tehdään yhteistyötä lasten ikäkausitarkastuksiin liittyvän tiedonsiirron yhteydessä. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen opettaja tai konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja kutsuu yhteistyötahot mukaan huoltajien suostumuksella lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan. Monialaista yhteistyötä tehdään Riihimäen seudun verkostomaisen perhekeskuksen kautta tilanteessa, jossa lapsesta tai perheestä on herännyt huolia, joiden vähentämiseen ajatellaan tarvittavan eri alojen työntekijöitä. Verkostomaisessa toimintamallissa myös perhe osallistuu huolen määrittelyyn, tukitoimien valintaan ja tukitoimien arviointiin ammattilaisten rinnalla.

Pidennetty oppivelvollisuus

Hausjärvellä esiopetus on perusopetuksen alaista toimintaa ja esiopetusta annetaan Ryttylän, Oitin, Monnin ja Eskon kouluilla. Esiopetuksen järjestäminen Hausjärven kunnassa on kuvattu kunnan perus- ja esiopetuksen suunnitelmissa. Pidennetystä oppivelvollisuudesta keskustellaan huoltajien kanssa lasta tutkivan tahon suosituksen perusteella.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan⁹⁹ konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen,

⁹⁹Varhaiskasvatuslaki 30 §

tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

Hausjärven näkökulma

Kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa lapsen tuen järjestämisestä vastaa konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä päiväkodin johtajan ja päiväkodin henkilöstön kanssa. Hausjärven kunnan valvomassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa vastuu lapsen tuen järjestämisestä on yksikön esimiehellä tai palveluntuottajalla.

Pedagogiset, rakenteelliset ja hyvinvointia tukevat järjestelyt

Lapsella on oikeus saada varhaiskasvatuksessa tarvitsemansa tuki ja tuen tarvetta arvioidaan säännöllisesti. Henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että lapsella on hänen tarpeisiinsa soveltuva toimintaympäristö. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana päivittäistä toimintaa huomioiden esim. toiminnan strukturointi, pienryhmätoiminta, kuvien käyttö ja tukiviittomat. Varhaiskasvatuksessa toimii ammattitaitoinen ja sensitiivinen henkilöstö, joka havainnoi, dokumentoi, arvioi ja toteuttaa laadukasta pedagogiikkaa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Henkilöstö osallistuu säännöllisesti ammatilliseen täydennyskoulutukseen, jolla ylläpidetään henkilöstön riittävää osaamista ja tietoa lapsen kehityksestä.

Henkilöstön tärkein työväline on sensitiivinen asenne, joka tukee hyvää vuorovaikutusta. Toiminta- ja oppimisympäristö muodostuu hyväksyvästä ja turvallisesta ilmapiiristä, selkeästä päiväjärjestyksestä, toiminnan rytmittämisestä ja oppimisympäristön muokkaamisesta lapsen tarpeita vastaavaksi. Henkilöstö tehtävänä on muokata ja ylläpitää toimivaa, lapsen kehitystä ja oppimista tukevaa oppimisympäristöä. Pedagogisilla järjestelyillä tuetaan lapsen kehityksen eri osa-alueita varhaiskasvatuksessa. Pedagogiset

järjestelyt näkyvät ryhmän toiminnassa esimerkiksi puhetta tukevien keinojen käytössä (kuvat, tukiviittomat), kuntoutusmenetelmien käytössä (KILI, MANU, vuorovaikutusleikkiryhmät) ja pienryhmätoimintana. Erilaisten menetelmien käytön lisäksi voidaan lisätä lapsen henkilökohtaista ohjausta.

Jos lapsen tuen tarve on tiedossa, se huomioidaan mahdollisuuksien mukaan jo varhaiskasvatuksen ryhmää muodostettaessa. Rakenteellisena tukena voidaan käyttää lapsiryhmän lasten määrän pienentämistä tai ryhmä- tai henkilökohtaisen avustajan sijoittamista lapsiryhmään.

Hausjärvellä lapsen hyvinvointia ja hänen tarvitsemaansa tukea toteutetaan yhteistyössä huoltajien, lapsen, varhaiskasvatuksen henkilöstön ja ammattilaisten kanssa. Varhaiskasvatuksessa henkilöstön vastuulla on luoda lapselle turvallinen ilmapiiri, jossa lapsi kokee olevansa hyväksytty ja tärkeä omana itsenään.

Kun varhaiskasvatuksessa herää huoli lapsen kehityksestä, oppimisesta tai hyvinvoinnista, se otetaan puheeksi huoltajien kanssa mahdollisimman pian. Varhaiskasvatuksen opettaja sopii huoltajien kanssa lapsen havainnoinnista ja seurannasta, jonka avulla selvitetään tuen tarvetta. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu myös lapsen havainnointiin ja seurantaan. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa seurannan alkamisen lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lapsen havainnoinnin lisäksi arvioidaan lapsiryhmässä käytettäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöä. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana arvioimassa ryhmän toimintatapoja ja oppimisympäristöä. Lasta havainnoidaan kaikissa lapsen toimintaympäristöissä ja kaikissa arjen vuorovaikutustilanteissa. Lasta havainnoidaan yksilönä, pienryhmässä ja koko lapsiryhmän jäsenenä. Havainnoinnin ja seurannan tukena voidaan käyttää erilaisia arviointimenetelmiä. Lisäksi huoltajien suostumuksella on mahdollista konsultoida muita yhteistyötahoja esim. neuvolaa ja puhe- tai toimintaterapeuttia. Havainnot kirjataan ryhmässä yhteisesti sovitulla tavalla.

Lyhytaikainen, yleinen tuki

Jos havainnoinnin ja seurannan perusteella ja huoltajien, henkilöstön sekä konsultoivan erityisopettajan yhteisissä keskusteluissa todetaan tarvetta muokata työtapoja tai pedagogisia järjestelyjä, kirjataan toteutettavat toimenpiteet lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tukea toteutetaan lapsiryhmässä ensin lyhytaikaisesti, vähintään kolme kuukautta, jonka jälkeen jatkotuen tarvetta arvioidaan yhdessä konsultoivan erityisopettajan kanssa. Jos lyhytaikainen tuki on auttanut ja ollut riittävää, silloin tukea, sen seurantaa ja arviointia jatketaan edelleen.

Säännöllisempi, tehostettu tuki

Jos arvioinnin jälkeen todetaan, ettei lyhytaikaisesti annettu tuki ole riittävää, huoltajat, lapsi ikänsä ja kehitysvaiheensa mukaisesti, henkilöstö ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja keskustelevat tukitoimien tehostamisesta. Tukitoimia tehostetaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan miettimällä yhdessä toiminta- ja oppimisympäristöön liittyviä ratkaisuja sekä pedagogisia ja rakenteellisia tukitoimia. Yhteistyötä tehdään tarvittaessa

esim. lastenneuvolan, eri terapeuttien, lasten ja perheiden palveluiden ja/tai vammaispalvelujen kanssa. Kaikki muutokset lapsen saamaan tukeen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Kokoaikainen, jatkuva ja yksilöllinen tuki, erityinen tuki

Hausjärvellä kokoaikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea tarvitsevat lapset ovat integroituna kunnan lapsiryhmiin. Lapsi tarvitsee silloin yksilöllistä huomioimista ja tukemista arjen tilanteissa päivän aikana. Tarvittaessa ryhmäavustajan työpanosta on suunnattu lapsen avustamiseen tai lapselle on palkattu henkilökohtainen avustaja. Lapsen tarvitsema kokoaikainen ja jatkuva tuki tarkoittaa tiivistä yhteistyötä terapeuttien kanssa, sekä mahdollisten apuvälineiden käyttöä ryhmässä.

Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon tuen aikana liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen.

Siirtymät varhaiskasvatuksessa

Tiedonsiirto on sen päiväkodin vastuulla, josta lapsi siirtyy ja tiedonsiirto tapahtuu huoltajien suostumuksella. Jos mahdollista pidetään ennen lapsen siirtymistä tai mahdollisimman pian siirtymisen jälkeen tiedonsiirtopalaveri. Siirtopalaveriin osallistuvat huoltajat, konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja, lähettävän ja vastaanottavan lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja sekä mahdollisesti muita lapsen kanssa työskenteleviä esim. ryhmäavustaja. Jos siirtopalaveria ei ole mahdollinen tai huoltajat eivät halua osallistua, tarvittavat tiedot voidaan siirtää lapsen tulevaan varhaiskasvatuspaikkaan.

Siirtyminen esiopetukseen

Tavoitteena on, että opetuksen, oppimisen tuen sekä oppilashuollon järjestämisen kannalta keskeinen tieto siirtyy varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Jos lapselle on varhaiskasvatuksessa laadittu tuen suunnitelma osana varhaiskasvatussuunnitelmaa, järjestetään erillinen siirtopalaveri. Tiedonsiirtopalaverin kutsuu koolle alakoulun rehtori. Tuen piirissä olevien lasten siirtopalaverit sopii konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhdessä alakoulun rehtorin ja ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Tiedonsiirtopalaveriin osallistuvat huoltajat, ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja, esiopettaja, erityisopettaja, rehtori, konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä mahdolliset muut lapsen kanssa toimivat esim. ryhmäavustaja, terapeutit jne. Siirtopalaverissa keskustellaan lapsen sen hetkisistä kasvuun, kehitykseen, hoitoon ja oppimisen kannalta keskeisistä toimivista käytänteistä, välineistä ja menetelmistä sekä toimintaympäristössä huomioitavista asioista.

Tulkittamis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät käytänteet kunnan varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelmaa tuen aikana laadittaessa on oikeus käyttää tulkitsemispalveluja silloin, kun huoltajilla ja henkilöstöllä ei ole riittävästi yhteistä kieltä.

Avustamispalvelut perustuvat asiantuntijalausuntoihin ja niissä huomioidaan lapsen yksilölliset tarpeet ja olemassa olevat resurssit.

Lapsen tarvitsemat ja käyttämät apuvälineet ovat osa lapsen lääkinällistä kuntoutusta ja lapsi saa ne hoitavalta taholta.

5.4 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

Hausjärven näkökulma

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana on osa perusteiden luvussa 1.3 kuvattua lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Hausjärvellä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan myös lapsen tuen aikana Opetushallituksen mallilomakkeelle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa käsitellään ja prosessi on kuvattu paikallisen suunnitelman luvussa 1 ja luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja se laaditaan samanaikaisesti. Lapsen huoltajat, lapsi kehitysvaiheensa mukaisesti, lapsiryhmän henkilöstö ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja laativat ja arvioivat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tuen aikana vähintään kerran vuodessa kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan mukaisella aikataululla. Tarvittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen aikana arvioidaan ja tarkistetaan. Kaikki muutokset kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa lapsen tuen suunnitelman osuudesta osana varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lapsen tuen kirjaamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tuen toteuttamisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja/ henkilöstö ja sen toteutumisesta ja arvioinnista konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä ryhmän henkilöstön ja päiväkodinjohtajan kanssa. Hausjärven kunnan valvomassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa tuen toteutumisesta ja arvioinnista vastaa yksikön esimies.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana säilytetään, luovutetaan huoltajille, arkistoidaan ja siirretään kuten lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Hausjärven näkökulma

Hausjärven kunnan järjestämässä varhaiskasvatuksessa ei toteuteta vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Hausjärven seurakunta järjestää erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta kerhotoimintana.

Perheillä on mahdollisuus osallistua tällaiseen toimintaan palvelusetelin tuella edellyttäen, että ao yksiköiden toiminta perustuu Hausjärven kunnan hyväksymään varhaiskasvatussuunnitelmaan.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁰⁰ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁰¹. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

¹⁰⁰Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰¹Varhaiskasvatuslaki 24 §

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevilla asioilla. Kansallisen tason arvoinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁰². Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁰³. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁰⁴.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvuissa 1 ja 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

¹⁰² Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)1 § ja Varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin perusteet ja suositukset, Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen julkaisu 24:2018

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 20 §

Hausjärven näkökulma

Varhaiskasvatusta arvioidaan vuosittain niin suunnittelun, toiminnan toteutuksen kuin yhteistyönkin näkökulmista.

Henkilöstö arvioi ja kehittää toimintaansa tiimipalavereissa, pedagogisissa tiimeissä, kehittämisilloissa ja kehityskeskusteluissa esimiehen kanssa. Säännöllinen pedagoginen dokumentointi tekee toimintaa näkyväksi ja tuottaa materiaalia kehittämisen ja arvioinnin perustaksi. Hyvä varhaiskasvatus edellyttää jatkuvaa tietojen ja taitojen päivittämistä. Henkilöstö osallistuu säännöllisesti täydennyskoulutuksiin. Yhteistyötahojen kanssa kehitetään ja arvioidaan toimintaa käytännön tarpeista. Työn tukena ja apuna on pedagogisen dokumentoinnin vuosikello. Kunnassa tehdään työhyvinvointikyselyjä, jotka antavat tietoa koko varhaiskasvatuksen alueella.

Huoltajia kuullaan arkisissa kohtaamisissa, VASU-keskusteluissa ja vanhempainilloissa. Asiakaskyselyt päiväkodeissa tehdään vuosittain.

Lasten osallisuus toteutuu päivittäin, kun lasta kuunnellaan ja hänen kanssaan keskustellaan. Tietoa lapsen ajatuksista tulee myös huoltajilta.

Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin tuomalla esiin ideoita ja aloitteita mielenkiinnonkohteidensa mukaisesti. Lapsia haastatellaan, havainnoidaan tai yhdessä lapsen kanssa pohditaan hänen toimintaansa ja toiveita ryhmässä.

Pedagogisen dokumentoinnin prosessi sekä dokumenttien hyödyntäminen kehittämisessä

ESIMERKKI PEDAGOGISEN DOKUMENTOINNIN VUOSIKELLOSTA

